

Sådan kan tekstbehandling styrke de svage elever

Af Kirsten Marie Hansen, Hjælpemiddelinstuttet, og har været bragt i HIT 1/1998

Koncentration, stavning og håndskrift	2
Fejltyper forsvinder.....	3
Stavekontrollens muligheder	4
Frigør energi	5
Bilag:.....	6

Hvor langt kan en elev i 8. klasse med et lavt skriftligt standpunkt hjælpes ved blot at bruge de gængse funktioner i et tekstbehandlingsprogram - og hvordan kan arbejdet gribes an?

Det har jeg undersøgt og kommer med nogle betragtninger over. I denne konkrete case viser det sig, at 90 procent af en elevs fejl kan rettes, og at nogle fejltyper helt kan afskrives som egentlige staveproblemer. Det kan frigøre energi til at tage fat på de reelle stavevanskeligheder.

Koncentration, stavning og håndskrift

Eleven tilhører i denne case den gruppe af svage elever, som ikke modtager specialundervisning, men som vil have svært ved at klare afgangsprøven i skriftlig fremstilling tilfredsstillende. Efter at have talt med læreren og eleven blev det tydeligt, at eleven har temmelig store koncentrationsvanskeligheder. Elevens stavevanskeligheder gør, at han ikke "består" prøver i dansk retskrivning (i dansk retstavning er standpunktet 5, standpunkt i skriftlig fremstilling er 5/5)

Læreren fortalte, at elevens staveproblemer er størst, når der er tale om dobbeltkonsonant, stumme bogstaver og endelser. En gennemgang og analyse af flere af elevens håndskrevne tekster (færdigproducerede tekster i skriftlig fremstilling) viste især:

- **Sammenblanding af store og små bogstaver**
Det mest iøjnefaldende ved elevens tekst er umiddelbart den usikre håndskrift - herunder også elementer som rettelser, sammenblanding af store og små bogstaver (majuskler/minuskler).
- **Ombytning**
Eleven laver næsten konsekvent ombytning af u - y og t - l. Ombytningen kunne være en manglende evne til at skelne bogstaverne fra hinanden. Elevens generelle staveniveau peger dog på, at disse ombytninger blot er begrundet i elevens usikre håndskrift sammenblandet med koncentrationsbesvær.
- **Sproget**
Ved gennemlæsning af tekstens indhold findes en del udeladelser af ord, og der forekommer tanke-spring, som giver manglende sammenhæng i teksten. Sammen med et begrænset ordforråd viser det tegn på en ringe skriftlig formuleringsevne.
- **Stavevanskeligheder**
Dobbeltkonsonant udeladelse af en konsonant eller lydret stavning kk - gg, stumme bogstaver og sammensatte ord. Desuden forekommer der i lidt mindre udstrækning også vokalforvekslinger (lydret stavning - e - æ, a - e) , problemer med bøjningsformer/endelser (bl.a. nutid - datid, udeladelser).

- **Tegnsætning**
Eleven anvender stort set ikke komma og glemmer flere gange stort bogstav efter punktum.

Fejltyper forsvinder

Arbejdet med tekstbehandlingsprogrammet kompenserer umiddelbart for den meget usikre håndskrift herunder rettelser og overstregninger i teksten, som forstyrrer læsningen.

Det ortografiske aspekt forekommer også som en væsentlig hjælp for eleven, når han skal læse og rette sin tekst. Eleven nævner da også selv, at han langt bedre kan finde sine egne fejl og udskille de enkelte ord, når han arbejder med tekstbehandling.

Fejltyper som sammenblanding af store og små bogstaver, manglende stort bogstav efter punktum og ombytning af t-l og u-y fandtes ikke længere efter den 1. fase - dvs. indskrivning af teksten (se boks om forløbet).

Vi har altså hermed kunnet afskrive dem som egentlige stovevanskeligheder, og brugen af tekstbehandling har kompenseret fuldstændigt for disse fejl. Læreren har altså også med denne metode et redskab til bedre at kunne vurdere fejl.

For disse fejltyper gælder da også, at eleven gøres mere bevidst om sit valg ved at skulle forholde sig aktivt til bogstavet på tastaturet - ligesom der skal bruges en særlig tast til store bogstaver.

Alene i disse basale funktioner ligger altså mulighed for at skærpe elevens opmærksomhed og koncentration om de enkelte bogstavers udformning mv.

Under indskrivningen i tekstbehandlingsprogrammet opfangede eleven også egentlige udeladelser af ord, manglende sammenhæng i teksten og kunne rette disse korrekt. Han lavede til gengæld et par nye udeladelser af ord i den indskrevne tekst.

Ligeledes blev næsten alle udeladelser af endelse/sidste bogstav og ombytning af ord (var-har) rettet af eleven selv efter 2. fase - dvs. første gennemlæsning.

Eleven rettede her i vid udstrækning selv dobbeltkonsonant fejl, og halverede herefter fejlene ved brug af stovekontrollen i 3. fase. Fejlene, der blev opfanget, var dobbeltkonsonant fejl, hyperkorrektion og manglende stort begyndelsesbogstav i navne.

Det endelige resultat af forløbet blev, at elevens tekst var blevet læselig, fejlene reduceret med 90% (3 fejl tilbage ud af 30), og eleven har fået sammenhæng i alle sætninger. Men der vil dog stadig være indholdsmæssige aspekter, sprog og grammatik at arbejde vi-

dere med.

Stavekontrollens muligheder

- Ved en kontrol viser det sig, at mange af elevens stavefejl kan opfanges af stavekontrollen. Særligt de gennemgående vanskeligheder med dobbeltkonsonant kan der kompenseres for, da stavekontrollen opfanger langt de fleste af disse. Dette gælder også for hyperkorrektioner. Også typiske vokalforvekslinger som i fx hjælper - hjælper kan opfanges af stavekontrollen i vid udstrækning, hvorimod mange øvrige ombytninger og forvekslinger i ordets begyndelse ikke fanges.

Stavekontrollen opfanger ikke elevens adskillelse af sammensatte ord og manglende endelse og forkert bøjningsform, hvis der ikke findes en egentlig stavefejl.

I øvrigt skal brug af stavekontrol være en bevidst proces, hvor eleven skal lære at forholde sig kritisk til stavekontrol. For stavekontrollen gør blot opmærksom på, hvad der kan være fejl, men overser samtidig mange andre.

Stavekontrol kan være med til at gøre eleven opmærksom på fejl, men giver kun forslag. Det er eleven, der skal vurdere forslaget fra stavekontrollen og hermed også forholde sig til den korrekte stavemåde. På denne måde fastholdes eleven også i at arbejde med stavnin-gen.

Ovenstående vil høre med til undervisningen i brugen af tekstbehandling, og de strategier som eleven skal anvende. Det er en god idé at følge elevens arbejde med stavekontrollen, og at følge rettelser og manglende rettelser.

Frigør energi

Der er tale om en elev/elevgruppe, hvor jeg vil påstå, at de nævnte kompenserende funktioner vil frigøre energi til bl.a. at arbejde videre med elevens egentlige stavevanskeligheder, grammatikken og ikke mindst det sproglige, som der jo ikke kan kompenseres for.

Mange af elevens fejl udspringer tydeligvis også af manglende koncentration, hvor brug af tekstbehandlingsprogrammet kan være en støtte til at fastholde denne. Det er klart, at problemet ikke er løst ved blot at anvende tekst- behandling til at kompensere for usikker håndskrift og visse stavefejl. Forløbet med denne elev pegede helt tydeligt på, at den skriftlige fremstilling skal gøres til en langt mere bevidst proces, hvor der også gives instruktion og redskaber til at fastholde koncentration. Faserne fra det nævnte forløb kan være anvendelige også i den daglige undervisning, hvor tekstbehandling samtidig kan fungere som et redskab for læreren til at følge eleven.

Det er ikke nok, at eleven blot får mulighed for at arbejde med et tekstbehandlingsprogram. Læreren er nødt til at gøre sig overvejelser over, hvilke strategier og hvilken arbejdsform der er velegnet, og hvordan eleven skal anvende redskabet.

Det omtalte forløb viser trods alt, at så langt som arbejdet med tekstbehandlingsprogrammet har kunnet støtte eleven, vil han blot med få midler og nogle enkle strategier på egen hånd have langt større chance for at klare sig nogenlunde i den skriftlige fremstilling og hermed også til næste års afsluttende prøve i folkeskolen.

Bilag:

Stavekontrol og fejltyper

I udgivelsen Staveudvikling og stavefejl (her note til Staveudvikling og stavefejl af Anne Barker m.fl., Den gule serie nr. 53, læsepædagogen, tlf. +45 3253 6937) findes en række fejlord kategoriseret bl.a. i det globale trin, analyse/syntesetrinnet og helheds-trinnet. Ved at checke en række af fejlordene fra elevtests igennem, viser der sig et billede af, at stavekontrollen finder flest fejlord på hhv. analyse/syntesetrinnet (fonetiske fejl) og på helhedstrinnet (bl.a. hyperkorrektioner og egentlige fejl). På det globale trin finder stavekontrollen kun meget få fejlord.

Den omtalte elev har stavefejl, der ligger på henholdsvis analyse/syntesetrinnet og på helhedstrinnet. Stavefejlene som ombytninger og udeladelser, der forekommer på det globale trin, kunne hos eleven afskrives som egentlige stavevanskeligheder.

Forløbet

For at få et tydeligere billede af, hvad arbejde med tekstbehandlingsprogram umiddelbart kunne kompensere for eller støtte, lavede jeg et forløb med eleven. For at kunne følge og vurdere elevens arbejde med tekstbehandlingsprogrammet blev teksten udskrevet efter hver fase.

Eleven skulle skrive et uddrag af en af de håndskrevne tekster (en færdigproduceret tekst i skriftlig fremstilling) ind via et tekstbehandlingsprogram. I den håndskrevne tekst fandtes i det uddrag, som eleven indskrev, ca. 30 fejl på 16 linier - alle fejl inklusiv udeladelser af ord og sammenblanding af store/små bogstaver.

1. fase

Eleven indskrev sin tekst fra kladden. Eleven kommenterede selv undervejs flere fejl, og korrigerede umiddelbart store/ små bogstaver og ombytningerne l-t, u-y, men ikke konsekvent i egennavne og i tekstens overskrift.

I denne fase indholdslæste eleven i en vis grad automatisk sin tekst, og generelt bør man fokusere på og vejlede eleven på det indholdsmæssige i denne fase.

2. fase

Eleven gennemlæste teksten med henblik på selv at finde stavefejl og udeladte ord og gøres opmærksom på vigtigheden af at gennemlæse teksten. For at støtte og fastholde koncentrationen blev eleven instrueret i at placere cursoren i starten af teksten og bruge piletasten til at bevæge sig frem i teksten. Teksten indeholdt efter denne fase 12 fejl.

3. fase

Eleven rettede teksten med stavekontrollen. Det var her nødvendigt med en kort instruktion og vejledning i at bruge stavekontrollen kritisk. Teksten indeholdt efter denne fase 6 fejl - tilbage var nu nye udeladelser af ord, fejl relateret til problemer med nutid/datid og bøjning af ord. Der fandtes nu 2 fonetiske stavefejl hhv. slange - slanke og butte - buttet, dvs. 2 ud af de 9, der kunne relateres til egentlige stavevanskeligheder.

4. fase

Eleven gennemlæste og rettede stavefejl, fandt udeladelser, sprogfejl mv. Eleven blev opfordret til at læse teksten grundigt igennem. Herefter var der 3 fejl tilbage: syntes (i stedet for synes), kursus (i st. f. kurset) og slange kure (i st. f. slanke kure). Sidstnævnte ord var senere i teksten skrevet helt korrekt.

Følg de svageste elever

Eleven skal lære en grundlæggende arbejdsform. Brug fx procesorienteret skrivning, hvor gennemlæsning af teksten er et gennemgående og naturligt element. Læs mere i bl.a.: En mørk og stormfuld nat, af Erik Skøtt Andersen, Når teksten bliver til, red, af Peder Skyum-Nielsen, At skrive sætter spor, af Eva Tverskov, alle udgivet af Dansk Lærforening.

Følg elevens arbejde for bedre at kunne give en videre vejledning. Brug faserne og strategierne fra det nævnte forløb og lad eleven udskrive sin tekst efter hver fase.